

O sinteză necesară și mult așteptată: tratatul de *Istoria Românilor*

DAN PRODAN

Precedentul tratat de *Istoria României* a fost proiectat în opt volume și elaborat la începutul deceniului VII al veacului trecut. Au fost publicate doar primele patru tomuri, în perioada 1960-1964. A fost proiectată o nouă ediție, actualizată și augmentată, în 1980, "dar proiectul nu s-a realizat deoarece imixtiunile factorului politic deveniseră din nou puternice și mai apăruseră și nocivele teorii tracomanice, susținute de o parte a factorilor politici"¹

După 1990 s-a reluat proiectul elaborării unui nou tratat de *Istoria Românilor*, care să reflecte nivelul ascendent de dezvoltare al istoriografiei românești la cumpăna dintre secolele XX-XXI și mileniiile II-III. Cele opt volume ale noului tratat, apărute în perioada 2001-2003, sunt rezultatul firesc al amintitei inițiative, cât și a truismului că fiecare generație de istorici scrie istoria timpului și neamului său, pe baza achizițiilor istoriografice calitative și cantitative de până atunci.

În ianuarie 2002 Academia Română, părintele spiritual al tratatului, a lansat oficial primele patru volume ale sintezei istorice naționale. Acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române, a precizat cu claritate în *Argument*: "Românii merită să aibă o *istorie* integrală, nici mitizată, nici minimalizată, o istorie scrisă, așa cum cerea Braudel, cu o *pasiune exigentă*. [...] *Tratatul* de față, coordonat de acad. Dan Berindei și acad. Virgil Cândea, încearcă să împace pasiunea cu exigența. Dorința noastră, a tuturor, este ca Academia Română să dea românilor și celor interesați de istoria lor o operă, întra-adevăr, *totalizantă* [...], adică o operă lucidă, *dreaptă*, cuprinzătoare (cât este omenește posibil și cât știința istorică actuală permite), în fine, o operă care să nu înfrumusețeze istoria noastră, dar nici s-o denigreze în chip aberant (subl. E.S.)"².

Acad. Dan Berindei, unul din coordonatorii tratatului, a subliniat în *Prefață* valențele științifico-informative și moral-civice-formative ale monumentalei lucrări: "Volumele vor realiza în această amplă sinteză, bilanțul cunoștințelor oferite de sursele istorice și al concluziilor lucrărilor de interpretare pe care ni le pune la

¹ Dan Berindei, *Prefață*, în *Istoria Românilor*, I, București, 2001, p. XIX.

² Eugen Simion, *Argument*, în *Istoria Românilor*, I, p. XIV.

dispoziție istoriografia noastră modernă și contemporană după o evoluție de două veacuri [...], și ele au menirea de a căuta să înfățișeze, cu echilibru și măsură, stadiul cunoașterii istorice privind începuturile cele mai îndepărtate și până în apropierea zilelor noastre. [...] Tratatul, conexas stadiului actual de dezvoltare a istoriografiei mondiale, răspunde unei necesități științifice, este lucrarea-bilanț pe care istoricii români trebuie să o aibă la îndemână la început de mileniu și, totodată, să o poată oferi societății românești, ca și colegilor de peste hotare. Este o realizare de interes național. [...] Lucrarea de față răspunde, neîndoielnic, unei necesități a societății noastre și misiunii care-i revine istoriei ca liant al cetățenilor României”³.

Volumul I, intitulat: *Moștenirea timpurilor îndepărtate*⁴, tratează istoria spațiului geografic românesc din paleolitic până la cucerirea Daciei de către romani (106 d.H.). După sublinierea legăturilor dintre mediul natural românesc și locuitorii acestui areal istoric⁵, autorii au prezentat caracteristicile evoluției societății omenești la nordul Dunării în *preistorie*: paleolitic și mezolitic⁶, neolitic-eneolitic⁷, epoca metalelor⁸.

Civilizația materială și spirituală a tracilor⁹ și geto-dacilor¹⁰, evoluțiile politice, diplomatice, militare, relațiile acestora cu vecinii ocazionali, războaiele romano-dacice din timpul regelui Decebal și a împăratului Traian¹¹ au fost prezentate în partea a II-a a volumului, subintitulată: *La începuturile istoriei*. Istoricul Mircea Babeș a punctat locul și rolul Daciei romane în mileniul I d.H.: “[...] acest spațiu, locuit odinioară de geți și de daci și incorporat în Imperiu de către Traian, avea să devină, de-a lungul secolelor, un nucleu masiv și durabil al romanității orientale”¹².

Istoria Daciei romane și postromane în perioada 106-sec. VI d. H. a fost tratată în vol. II al sintezei, intitulat: *Daco-romani, romanici, alogeni*¹³. Evoluțiile complexe, pe diverse planuri, din Dacia romană și integrarea acestei provincii în Imperiul Roman

³ D. Berindei, *op. cit.*, pp. XVII-XX.

⁴ Coordonatori: acad. Mircea Petrescu-Dâmbovița, m.c. A.R. Alexandru Vulpe, Editura Enciclopedică, București, 2001, XXIX + 865 p. + 64 planșe.

⁵ *Istoria Românilor*, I, pp. 3-66.

⁶ *Idem*, pp. 67-110

⁷ *Idem*, pp. 111-209.

⁸ *Idem*, pp. 211-397.

⁹ *Idem*, pp. 399-416.

¹⁰ *Idem*, pp. 417-653.

¹¹ *Idem*, pp. 655-795.

¹² *Idem*, p. 802.

¹³ Coordonatori: prof. univ. dr. Dumitru Protase, c.p. I. dr. Alexandru Suceveanu, Editura Enciclopedică, București, 2001, XXI + 842 p. + 26 planșe.

au fost prezentate detaliat în partea I a volumului¹⁴. În vecinătate trăiau dacii liberi¹⁵, iar provincia Dobrogea¹⁶ devenea un puternic bastion avansat roman împotriva migratorilor. *Periouda de trecere la evul mediu* (275-sec. VI d.H.)¹⁷ s-a caracterizat prin multiple și profunde transformări în toate planurile existenței umane: în primul rând s-a format un nou popor, *românii*, care vorbea o nouă limbă, *româna*, de sorginte latină. În paralel, diverse seminții migratoare au trecut peste teritoriul nistro-tiso-dunăreano-pontic, unele continuându-și drumul, altele fiind asimilate de romanici.

Secolele VII-XIV ale istoriei românilor, caracterizate prin cristalizările prestatate și statele românești, au fost analizate în volumul III al tratatului, tom intitulat *Genezele românești*¹⁸. Caracteristicile etno-demografice, economice, sociale, politice, cultural-religioase ale începuturilor medievale românești (secolele VII-XI)¹⁹ au fost prezentate în partea I a volumului. Realitățile complexe anterior enumerate au făcut posibile *împlinirile prestatate* locale românești ale secolelor X-XIII²⁰, dezvoltate în cristalizările statale zonele ale secolului al XIV-lea din Țara Românească, Țara Moldovei și Dobrogea²¹. Astfel, Țara Românească și Țara Moldovei independente au devenit centre și factori de putere importanți în Europa central-balcanică a anului 1400, jucând un rol determinant în evoluțiile complexe de la nordul Dunării în secolul al XV-lea.

În volumul IV, intitulat *De la universalitatea creștină către Europa "patriilor"*²², a fost prezentată evoluția societății românești de la cristalizările statale din sec. XIV până la epopeea lui Mihai Viteazul inclusiv. Organizarea și consolidarea internă a Țărilor Române²³, dezvoltarea economică²⁴, afirmarea politică independentă a statelor românești în Europa centrală-dunăreană-balcanică, în timpul voievozilor și cavalerilor Mircea cel Bătrân²⁵, Alexandru cel Bun²⁶, Iancu de Hunedoara²⁷, Vlad

¹⁴ *Istoria Românilor*, II, pp. 35-289.

¹⁵ *Idem*, pp. 401-465.

¹⁶ *Idem*, pp. 291-400, 467-553

¹⁷ *Idem*, pp. 555-737.

¹⁸ Coordonator: acad. Ștefan Pascu și acad. Răzvan Theodoreanu, Editura Enciclopedică, București, 2001, XVI + 695 p. + 41 planșe.

¹⁹ *Istoria Românilor*, III, pp. 21-315.

²⁰ *Idem*, pp. 317-554.

²¹ *Idem*, pp. 554-618

²² Redactori responsabili: acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Camil Mureșan, secretar: prof. univ. dr. Tudor Teoteoi, Editura Enciclopedică, București, 2001, XVII + 878 p. + 79 planșe.

²³ *Istoria Românilor*, IV, pp. 165-271.

²⁴ *Idem*, pp. 57-163.

²⁵ *Idem*, pp. 274-290.

²⁶ *Idem*, pp. 290-302.

Tepeș²⁸, Ștefan cel Mare²⁹, sunt liniile de evoluție istorică românească caracteristice perioadei 1370-1504. Istoria Țărilor Române în secolul XVI a fost studiată în partea a II-a a volumului. Pierderea treptată a independenței politice a statelor românești, în paralel cu accentuarea dominației otomane la nordul Dunării inferioare³⁰ au irumpt la sfârșitul secolului XVI în epopoea lui Mihai Viteazul³¹, marele european care a dat un nou sens termenilor: *vitejie*, *independentă*, *unire*. Moștenirea ideatică lăsată de Mihai posterității românești a fost sintetizată de Ștefan Ștefănescu astfel: “Mihai Viteazul – eroul de la Călugăreni și de la Șelimbăr, cu sfârșit tragic pe câmpia de la Turda – a intrat în conștiința românească, în contururi aureolate, personificând ideea de independență și unitate statală”³². De altfel, vol. IV al tratatului a fost închinat lui Mihai Viteazul, la a 400-a aniversare a trecerii eroului în neființă. Un element de noutate al acestui volum este capitolul VII, intitulat *Țările Române și Imperiul Otoman (1400-1600)*, elaborat de turcologul Mihai Maxim³³. Autorul a prezentat caracterul complex al relațiilor româno-otomane în secolele XV-XVI, formele lor de manifestare și urmările acestora: regimul de protecție tributară, aspecte economice, *kazā*-lele otomane în nordul Dunării etc.

Țările Române în secolul XVII, de la Mihai Viteazul la fanarioți/consolidarea stăpânirii austriece în Transilvania, au fost studiate în vol. V al tratatului, tom intitulat: *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*³⁴. Volumul a fost structurat în trei părți. În prima parte autorii au analizat *viața politică a Țărilor Române* în perioada precizată³⁵, subliniind eforturile neîncetate ale factorilor de conducere de a păstra statalitatea românească și de a rezista ciocnirilor de interese ale marilor puteri vecine spațiului românesc. În partea a doua istoricii medievaliști au prezentat *structurile* economice, sociale și instituționale românești în sec. XVII³⁶, cu accent pe populație, economie, instituții centrale și locale, biserică. Corolarul firesc al acestor realități obiective a fost dimensiunea culturală și artistică³⁷, detaliată în partea a III-a a volumului. Turcologul Mihai Maxim a redactat un capitol referitor la *Țările Române*

²⁷ *Idem*, pp.338-348.

²⁸ *Idem*, pp.348-364.

²⁹ *Idem*, pp.364-400.

³⁰ *Idem*, pp.407-529.

³¹ *Idem*, pp.593-647.

³² *Idem*, p. 639.

³³ *Idem*, pp.531-591.

³⁴ Coordonator: acad. Virgil Cândea, secretar științific: dr. Constantin Rezachevici, Editura Enciclopedică, București, 2003, LIV + 1123 p. + 64 planșe.

³⁵ *Istoria Românilor*, IV, pp. 3-387.

³⁶ *Idem*, pp. 389-801.

³⁷ *Idem*, pp. 865-991.

*și Imperiul Otoman*³⁸ în secolul XVII, analizând evoluțiile politice, cadrul juridic și regimul economic al relațiilor româno-otomane în acel veac agitat, pe baza izvoarelor istorice otomane, românești și europene disponibile.

Secolul fanariot a fost analizat în vol. VI, sugestiv intitulat: *Românii între Europa clasică și Europa luminilor* (1711-1821)³⁹, întreaga introspecție istorică fundamentând și justificând această evaluare. Evoluția Țărilor Române a fost situată pe multiple planuri: în context european⁴⁰, populație, economie și societate⁴¹, instituții centrale și locale⁴², regimul fanariot în Țara Moldovei și Țara Românească⁴³, regimul habsburgic în Transilvania și Banat⁴⁴, cultura și arta românească între medieval și modern⁴⁵. Au fost fixate, științific și obiectiv, locul și rolul românilor în cadrul "Problemei orientale" în perioada 1699-1815⁴⁶, insistându-se și asupra teritoriilor românești intrate vremelnic sub stăpânirea imperiilor vecine Habsburgic și țarist (1718-1821...) ⁴⁷. Acad. Gh. Platon a prezentat formarea și afirmarea națiunii române și a conștiinței naționale, în contextul evoluției principatelor românești de la medieval la modern⁴⁸. Concluzia analizei este clar formulată: "*Conștiința romanității* a reprezentat un catalizator care a îngăduit sinteza în care s-a materializat națiunea română. [...] În societatea românească [...] *conștiința națională*, axată pe realitățile sociale și politice ale vremii, devine un veritabil motor al dezvoltării istorice. Panoromânismul, formarea unui stat românesc unitar și independent, este integrat în arsenalul luptei politice" (subl. Gh.P.)⁴⁹.

Volumul VII prezintă *Istoria Românilor* în secolul Unirii și Independenței politice statale (1821-1918), contribuțiile istoriografice fiind repartizate în două tomuri, din considerente tehnico-editoriale. Primul tom, intitulat *Conștiința României moderne*, analizează formarea statului modern român în perioada 1821-1878⁵⁰

³⁸ *Idem*, pp. 803-863.

³⁹ Coordonatori: dr. Paul Cernovodeanu, m. c. A. R., prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, m. c. A. R., secretar științific: Constantin Bălan, Editura Enciclopedică, București 2002, XL.III + 1072 + 64 planșe.

⁴⁰ *Istoria Românilor*, VI, pp. 1-49.

⁴¹ *Idem*, pp. 51-301.

⁴² *Idem*, pp. 303-433

⁴³ *Idem*, pp. 435-525.

⁴⁴ *Idem*, pp. 527-587.

⁴⁵ *Idem*, pp. 725-925.

⁴⁶ *Idem*, pp. 589-661.

⁴⁷ *Idem*, pp. 663-723.

⁴⁸ *Idem*, pp. 937-957.

⁴⁹ *Idem*, pp. 951, 953.

⁵⁰ Coordonator: acad. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003, XLVI + 974 + 48 planșe.

Revoluția din 1821 din Țara Românească condusă de Tudor Vladimirescu⁵¹, Regulamentele Organice⁵², evoluțiile social-economice⁵³, revoluția română din 1848-1849⁵⁴, dezvoltarea culturală⁵⁵ sunt etape ale modernizării românești în prima jumătate a secolului XIX. Unirea din 1859⁵⁶, domnia lui Cuza⁵⁷, Constituția din 1866 și întronarea lui Carol I⁵⁸, războiul pentru Independența României⁵⁹ au fost realizări ale românilor în contextul modernizării generale europene. “La mai puțin de două decenii după constituirea statului național, el își cucerise statutul de independență, recunoscut de marile puteri europene. În etapa următoare rămânea a fi realizată desăvârșirea unității statale a națiunii”, a concluzionat Nichita Adăniloae⁶⁰. În tomul II, intitulat *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*⁶¹, autorii au prezentat premisele sociale-economice⁶², politice⁶³, naționale⁶⁴ diplomatico-militare⁶⁵, cultural-ideologice⁶⁶ ale făuririi României Mari (1918)⁶⁷. “Marea Unire a însemnat un eveniment de importanță capitală pentru destinele națiunii, a marcat sfârșitul unei etape și intrarea societății românești într-o nouă etapă a evoluției sale istorice, întreruptă brutal la începutul celui de-al doilea război mondial”⁶⁸, a apreciat Ion Agrigoroaiei.

Istoria României Mari a fost înfățișată în vol. VIII (intitulat: *România întregită/1918-1940*⁶⁹) al tratatului. Identificarea noului stat național unitar român a

⁵¹ *Istoria Românilor*, VII/I, pp. 21-53.

⁵² *Idem*, pp. 77-133.

⁵³ *Idem*, pp. 135-165.

⁵⁴ *Idem*, pp. 241-327.

⁵⁵ *Idem*, pp. 329-385.

⁵⁶ *Idem*, pp. 467-485.

⁵⁷ *Idem*, pp. 485-553.

⁵⁸ *Idem*, pp. 553-593.

⁵⁹ *Idem*, pp. 633-707.

⁶⁰ *Idem*, p. 698.

⁶¹ Coordonator: acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, XIII + 692 p. + 40 planșe.

⁶² *Istoria Românilor*, VII/II, pp. 31-147.

⁶³ *Idem*, pp. 149-291.

⁶⁴ *Idem*, pp. 293-393.

⁶⁵ *Idem*, pp. 395-461.

⁶⁶ *Idem*, pp. 541-613.

⁶⁷ *Idem*, pp. 463-539.

⁶⁸ *Idem*, p. 530.

⁶⁹ Coordonator: prof. univ. dr. Ioan Scurtu, secretar: dr. Petre Otu, Editura Enciclopedică, București, 2003, LIII + 856 p. + 48 planșe.

fost analizată și prezentată pe plan geo-demografic⁷⁰, economico-social⁷¹, politic intern⁷² și internațional⁷³, cultural-artistic⁷⁴. Când dreptul forței a triumfat asupra forței dreptului, integritatea teritorială a României Mari s-a sfârșit (1940), vecinii rapaci ocupând samavolnic o treime din teritoriul și populația țării noastre⁷⁵. Astfel, “s-a prăbușit România întregită, opera cea mai prețioasă înfăptuită de români de-a lungul întregii lor istorii. De aceea, rupturile teritoriale au fost resimțite în primul rând ca o lovitură morală: s-a prăbușit un ideal care animase generații de români și care s-a înfăptuit în 1918. Întregul edificiu al statului național unitar s-a năruit după numai 22 de ani, în vara anului 1940. Era o pierdere ireparabilă, resimțită de toți românii, din adâncul sufletului lor”⁷⁶. Urmărilor acestor evenimente tragice au fost: ascensiunea la putere a generalului Ion Antonescu, abdicarea lui Carol al II-lea, “groparul României Mari” (conform caracterizării istoricului Armand Goșu), întronarea lui Mihai I, reorientarea României către Germania hitleristă (noiembrie 1940), participarea țării noastre la războiul antirusesc (22 iunie 1941-23 august 1944) și antihitlerist (23 august 1944-9 mai 1945), uzurparea treptată a puterii de către comuniști (1944-1947), abdicarea forțată a regelui-victimă Mihai I și proclamarea “Republicii Populare Române” (30 decembrie 1947). Toate aceste evenimente trebuiau prezentate tot în volumul VIII⁷⁷, dar cauze obiective și subiective, asupra cărora nu insist aici, le-au raportat în vol. IX al *tratatului*, care va fi elaborat în anii următori.

Fiecare volum al tratatului mai conține câte un *cuvânt înainte*, lista abrevierilor elementelor bibliografice utilizate, istoriografia și izvoarele istorice folosite în elaborarea contribuțiilor, bibliografia după fiecare capitol tematic, tabel cronologic, liste cu suverani, ierarhi, funcționari superiori etc., lista ilustrațiilor și planșelor, indici antroponimici, toponimici, hidronimici, de instituții, asociații, publicații etc. În plus, vol. IV-VII/I conțin arbori genealogici ai familiilor domnitoare, boierești, nobiliare etc., din spațiul geo-istoric românesc (sec. XIII-XIX). Volumele conțin figuri, planșe, reproduceri, scheme, hărți, tabele etc. alb-negru, ce sunt completate cu zeci de planșe color sau alb-negru pe hârtie cretată, adunate la sfârșitul fiecărui tom. Hârtia pe care au fost tipărite contribuțiile este de bună calitate, semivelină, garantând rezistența fizică a volumelor. Cele opt volume tipărite până acum însumează aproximativ 8300 pagini, cu 474 planșe. Greutatea acestora este de 15,7 kg, prețul între 3,5-4 milioane

⁷⁰ *Istoria Românilor*, VIII, pp. 31-73.

⁷¹ *Idem*, pp. 75-181.

⁷² *Idem*, pp. 183-427.

⁷³ *Idem*, pp. 3-30, 429-564.

⁷⁴ *Idem*, pp. 639-755.

⁷⁵ *Idem*, pp. 565-620.

⁷⁶ *Idem*, p. 591.

⁷⁷ *Istoria Românilor*, I, pp. XIII, XVII.

lei în funcție de furnizor/distribuitor, iar valoarea științifică este inestimabilă. Deci, o sinteză "cu greutate" din toate punctele de vedere.

Următoarele 2-3 volume ale tratatului vor apare în jurul anului 2010, termen până la care cercetarea istorică românească și străină poate amenda, parțial sau total, demonstrații și concluzii istoriografice cuprinse în vol. I-VIII. Este, de altfel, firesc și de dorit să fie așa, ținând cont de surprizele informaționale ce pot apare dintr-un șantier arheologic sau dintr-un dosar prăfuit, cu file îngălbenite, identificat în arhiva X sau Y, inaccesibilă până în 2008 explorării istoricilor. Se impune, prin urmare, ca un volum (sau o parte a unui volum) să fie destinat **Reconsiderărilor** istoriografice la nivelul anului 2010. Istoriografia cunoaște o **dezvoltare ascendentă, o evoluție dinamică**, fără a considera aceste expresii pleonasmе, iar concluziile, încheierile referitoare la un fapt/fenomen istoric nu pot fi bătute "în cuie" la nivelul unui anumit an, chiar dacă sunt cuprinse într-un tratat de **Istoria Românilor**.

Pentru străinătate, este necesar să se realizeze un compendiu în 2-3 volume, cu liniile generale de evoluție ale poporului român, bibliografie generală și toate celelalte accesorii ale unei lucrări de popularizare, cel puțin într-o limbă europeană. Este de dorit, de asemenea, ca atât **tratatul** în limba română, cât și **compendiul** pentru străinătate să fie accesibil pe **CD-uri**, pentru o mai sigură, mai ușoară și mai ieftină utilizare de către cei interesați.

Autorii contribuțiilor din tratatul de **Istoria Românilor** au studiat **toate** formele de manifestare ale evoluției omului, societății și statului în spațiul nistro-tiso-dunăreano-ponto-carpatic: economică, socială, politică, militară, culturală, artistică, religioasă, ideologică, etc., rezultând o sinteză echilibrată tematic. Astfel, riscând o contabilizare și o procentualizare a abordării amintitelor domenii, obțin următoarea statistică, după numărul de pagini din total alocat acestora: introducere/cuvânt-înainte – 0,49%, abrevieri – 0,41%, izvoare istorice și istoriografia problemelor abordate – 2,29%, societate, structuri și relații sociale – 5,87%, cadre și evoluții politice interne și externe – 28,17%, administrație – 3,22%, instituții interne – 6,00%, lingvistică – 0,26%, cultură – 7,40%, artă – 3,50%, organizare și aspecte militare – 1,43%, religie – 2,14%, bibliografie generală și specială – 7,18%, indici – 4,69%, tabele cronologice – 1,74%, liste de conducători – 1,03%, planșe alb-negru și color, hărți, tabele etc. În interiorul și la sfârșitul volumelor – 7,39%.

Cum anticipau și coordonatorii tratatului/volumelor în **Cuvintele-înainte** ale lor, sinteza de **Istoria Românilor** generează și va genera atitudini și poziții *pro* și *contra*, păreri și opinii mai mult sau mai puțin obiective/subiective, acceptări sau amendări, voalate sau tranșante, ale punctelor de vedere exprimate în paginile sale, apeluri la reanalizarea unor izvoare istorice și la reconsiderarea unor evenimente, fenomene, evoluții istorice etc. Este, de altfel, firesc să se întâmple așa. "Lista problemelor controversate ale istoriei românilor" este destul de mare, ele formând deliciul, dar și coșmarul, istoricilor români și străini din diferite timpuri.

Amintesc aici doar câteva dintre ele: campania lui Darius I la Dunărea inferioară, datată între 514-512 î. H.⁷⁸, retragerea aureliană din Dacia, plasată în anii 274-275⁷⁹, imigraționism *versus* continuitate: prezentarea fragmentată a procesului complex de formare a poporului român și a limbii române, în vol. II⁸⁰ și III⁸¹, ce afectează coerența expunerii, locul desfășurării luptei din noiembrie 1330 de la "Posada"⁸², data întemeierii Țării Moldovei⁸³, anii acordării de către otomani a 'ahdnâme-lor pentru Țările Române (secolele XV-XVII) și existența fizică a acestor acte juridice⁸⁴, debutul, evoluția, locul și rolul românilor în cadrul Problemei Orientale (sec. XVII-XIX)⁸⁵, caracterul și nivelul dezvoltării economice a României între 1878-1914⁸⁶, numărul țărănilor uciși, răniți și arestați în timpul răscoalei din 1907⁸⁷, locul și rolul legionarilor în România interbelică⁸⁸, caracterul dictaturii lui Carol II⁸⁹ etc. În unele cazuri termenii istorici utilizați nu reflectă destul de fidel realitățile desemnate: de exemplu s-a folosit "Moldova" în loc de "Țara Moldovei", cum a fost denumit statul est-carpatic în documentele medievale, "turci" pentru "turcii otomani/otomani" etc.

Pentru tinerii României, dar și pentru toți iubitorii de istorie nespécialiști în acest domeniu, este necesar să se elaboreze rapid *micul tratat de Istoria Românilor*, într-un volum de 400-500 pagini, cu hărți istorice și planșe aferente. În această variantă abreviată trebuie să se pună mai mult accent pe valențele didactice, formative, educative, moral-civice, comunitare etc. ale *Istoriei*, fără a se diminua cu nimic rigiorea analizei, logicii și expunerii științifice istorice.

Acest necesar volum ar putea fi un exemplu, un model și pentru autorii manualelor școlare de *Istoria Românilor* (clasele IV-VIII, XII) indiferent de profilul școlii/liceului sau numărul de ore alocat săptămânal acestei discipline. S-ar evita astfel greșelile științifice, minimalizările rău-voitoare și tendențioase, exagerările absurde ce se mai găsesc în manualele de *Istoria Românilor* utilizate astăzi în instituțiile școlare preuniversitare românești.

⁷⁸ *Idem*, p. 451

⁷⁹ *Istoria Românilor*, II, p. 265

⁸⁰ *Idem*, pp. 137-169, 259-269, 449-457, 555-607, *passim*.

⁸¹ *Istoria Românilor*, III, pp. 21-122, *passim*.

⁸² *Idem*, III, pp. 580-581.

⁸³ *Idem*, pp. 586-587.

⁸⁴ *Istoria Românilor*, IV, pp. 531-584, V, pp. 803-852, VI, pp. 589-600.

⁸⁵ *Istoria Românilor*, VI, pp. 589-654, VII/1, pp. 3-16, 387-399, 633-699

⁸⁶ *Istoria Românilor*, VII/II, pp. 31-36, 75-140

⁸⁷ *Idem*, p. 101.

⁸⁸ *Istoria Românilor*, VIII, p. 242-244, 368-390, 415-421.

⁸⁹ *Idem*, pp. 391-422.

Tratatul de *Istoria Românilor trebuie* să existe în fiecare bibliotecă județeană și municipală, la dispoziția și pentru utilizarea de către fiecare curios interesat și pasionat de istoria pământului românesc și a oamenilor care l-au locuit. Consiliile județene și primăriile *trebuie* să aloce fondurile necesare pentru această achiziție, triplu profitabilă: științific-informativ, didactic-formativ-educativ, moral-cetățenesc-comunitar. Varianta pentru străinătate este necesar să fie distribuită la toate ambasaderele și consulatele românești din străinătate, cât și marilor biblioteci din centrele de cultură ale lumii. Pentru realizarea acestui obiectiv trebuie să existe un program concret și fonduri speciale, oferite de M.A.E., M.E.C., M.C.C. etc.

De asemenea, *micul tratat* este necesar să se găsească în biblioteca fiecărei instituții școlare, cu sprijinul financiar al M.E.C. Nu în cele din urmă, acest volum trebuie să devină un instrument indispensabil de lucru pentru profesorul de istorie, atât pe plan științific-de cercetare, cât și didactic-educativ-formativ, găsindu-și locul cuvenit în biblioteca acestuia

Ajuns la sfârșitul acestor note de prezentare nu pot să nu mă întreb când vom avea pe masa de lucru volumele tratatului de *Istoria Universală*, elaborat de istorici români? Un prim pas concret în această direcție s-a realizat deja, în cele opt volume ale sintezei *Istoria Românilor* existând capitole/subcapitole speciale referitoare la evoluțiile politice, militare, diplomatice, economice, sociale, culturale, religioase etc. din Europa și Orient în perioada 3000 î.H.-1940. Îmi amintesc că prin anii '80 ai secolului trecut au existat inițiativa și proiectul elaborării tratatului de *Istorie Universală*, demers complex, îndrăzneț, nematerializat însă. Există acum condiții propice: dorința și vocația sintezei istorice (vezi *Istoria Românilor* !), acumulări istoriografice cantitative și calitative, istorici doritori de implicare în proiect, sprijinul forurilor specializate în domeniu și, la fel de important, însăși *provocarea sintezei*. Deci, pe când tratatul de *Istorie Universală* ?

A NECESSARY AND LONG WAITED FOR SYNTHESIS: THE TREATY OF: THE HISTORY OF ROMANIAN PEOPLE (SUMMARY)

The author presents the new treaty of **The History of Romanian People** in 8 volumes, 2001-2003, issued and coordinated by the Romanian Academy. The new treaty is projected in 11 volumes, the last 3 of them will issue by the end of 2010.

The first volume (entitled **The Enheritance of a long Time Ago**, 2001) deals with the history of the Romanian geographic space from paleolithic up to the conquest of Dacia by the Romans (106 after Christ). In the next volume (entitled **Daco-Romans, Romanics, Allogens**, 2001) it is presented the history of the Romanian Space to the foundation of the Romanian people and the Romanian Language (106-VIth century after Christ). The end of the Romanian etno-genesis, the evolution of the pre-statal political parties (VI-XIV centuries) have been analysed in volume III (entitled **Romanian Genesis**, 2001). Volume IV (entitled **From the Christian Universality to the Europe of countries**, 2001) presents the evolution of Romanian Society from the foundation of feudal states up to the epic of Mihai Viteazul (Michael the Brave)- (middle of XIVth century-1601).

The history of the Romanian Countries in the XVIIth century (1601-1711/1716) has been studied in the fifth volume (entitled: **An Epoch of Renovation in European Spirit**, 2003). In the next volume the evolution of the Romanian Society in the XVIIIth century has been presented (**Romanians between Classic Europe and the Europe of Enlightenment [1711-1821]**, 2003). The foundation of the modern Romanian State has been analysed in the VIIth/1 volume (entitled **The Constitution of the Modern Romania(1821--1878)**, 2003). The history of the modernisation of the Romanian Society and the foundation of the Great Romania have been presented in the volume VIIth /2 (with the title: **From the Independence to the Great Union(1878-1918)**, 2003). In the eighth volume (entitled **Completed Romania. 1918-1940**) has been studied the history of the Great Romania from its constitution up to its dissolving in the tragic and hot summer of year 1940.

In the volumes IX and X the history of the Romanian People from 1940 up to present it is presented, and in XIth volume the evolution of the Romanian Historiography (XVth-XXth centuries). The new treaty of **The History of the Romanian People** is a great accomplishment of the Romanian historic school, it is the "visiting card" of the Romanian historic writing in the world-wide historiography. The new Romanian historic synthesis is a great historiographic accomplishment from all points of view. It has to be completed with the Romanian treaty of **Universal History**, from the beginnings up to present.

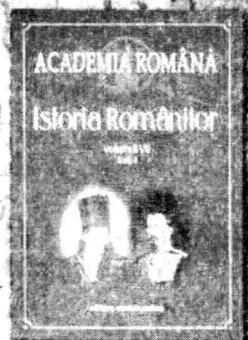

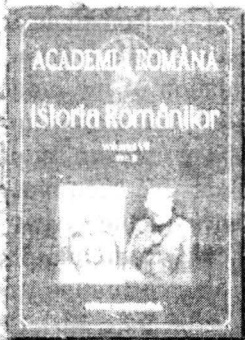
vol.5

vol.6

vol.7/1

vol.7/2

vol.8